

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ МІСЬКИХ ШКІЛ

Проаналізовано кадрову ситуацію у Чернігівській області. Досліджено професійну спрямованість старшокласників та визначено бажані сфери їхньої майбутньої діяльності. Проведено кореляцію між потребами регіону в кадрах та професійними намірами старшокласників.

Ключові слова: *кадрова політика, професійна орієнтація, професійна спрямованість, професійні наміри старшокласників.*

Актуальність проблеми дослідження. Значні зміни, що відбуваються у сучасному суспільстві ставлять людину у більш жорсткі умови соціального існування. Соціальний імідж і статус людини значною мірою визначається її професіоналізмом. Професіоналізм передбачає високу майстерність, глибоке оволодіння професією, якісне, професійне виконання. Звісно, професіоналізм в ідеальному вигляді – це вершина можливостей людини виконувати покладені на неї професійні функції. Складових професіоналізму досить багато, але в основі лежить свідомий вибір людиною саме цієї професії, яка, по-перше, найбільше відповідає інтересам людини, по-друге, психофізіологічні якості людини відповідають вимогам обраної професії і, по-третє, суспільство в даний час має потребу у спеціалістах саме цієї професії. Питання вибору цієї чи іншої професії надзвичайно складне. Складність його полягає в тому, що цей вибір людина повинна зробити ще у шкільному віці. Старшокласник повинен об'єктивно проаналізувати навколишній професійний світ і знайти своє місце в ньому. Правильне вирішення питання вибору професії було складним завжди, але в останні роки розв'язати його стало ще складніше.

Мета дослідження – визначити кореляцію між професійними намірами старшокласників та наявним ринком праці.

Виходячи з мети дослідження було поставлено наступні завдання:

1. Проаналізувати ринок праці Чернігівської області.
2. Дослідити професійні наміри старшокласників.

Виклад матеріалу. Перехід економіки України на ринкові відносини суттєво змінило вимоги до підготовки, розподілу та динаміки трудових ресурсів. Як свідчить досвід європейських держав, перехід до ринкових відносин потребує цілісної державної соціальної політики щодо молоді, створення мережі відповідних соціальних служб. Для вирішення цієї проблеми Кабінетом Міністрів України 21 грудня 1990 року була видана постанова за № 381 "Про створення державної служби зайнятості в Українській РСР". А 24 червня 1991 року постановою за № 47 було затверджено Положення про державну службу зайнятості, згідно з яким на неї покладене комплексне вирішення питань регулювання зайнятості населення, професійної орієнтації, працевлаштування і соціальної підтримки тимчасово непрацюючих громадян [1].

У Законі України "Про зайнятість населення" зазначено що, для реалізації державної політики зайнятості населення, професійної орієнтації, підготовки і перепідготовки, працевлаштування та соціальної підтримки тимчасово непрацюючих громадян у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України, створюється державна служба зайнятості, діяльність якої здійснюється під керівництвом Міністерства праці та соціальної політики України, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Основними завданнями державної служби зайнятості є:

- розробка і здійснення заходів щодо реалізації державної політики зайнятості, які забезпечують зайнятості працездатного населення та матеріальну допомогу громадянам на випадок безробіття;
- систематичне вивчення процесів на ринку праці і у сфері професійної зайнятості та професійного навчання, а також складання необхідних прогнозів для розробки і впровадження заходів щодо регулювання ринку праці та зайнятості робочої сили;
- раціональне й ефективне використання Державного фонду сприяння зайнятості населення;
- контроль за дотриманням законодавства про зайнятості державними і громадськими органами, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форм власності [2].

Відповідно, саме державна служба зайнятості покликана володіти повною інформацією про кадрову ситуацію в кожному регіоні як за наявністю вакансій, так і по наявності спеціалістів того чи іншого профілю. Проаналізуємо кадровий склад вакансій у державі в цілому, та у Чернігівській області зокрема.

Так, згідно інформації Державного центру зайнятості станом на 1 лютого 2010 року на обліку в центрах зайнятості перебувало 545,6 тис. незайнятих громадян. Серед них: 287,1 тис. осіб склали жінки; 258,5 тис. осіб – чоловіки; 213,6 тис. осіб – молодь; 59,3 тис. осіб – вивільнені працівники; 102,3 тис. особи, які не здатні на рівних конкурувати на ринку праці. Статус безробітного мали 526,7 тис. осіб. Із загальної чисельності безробітних 215,9 тис. осіб проживали у сільській місцевості (310,8 тисячі – у містах).

Станом на 1 лютого 2010 року кількість вакансій у базі даних Держаного центру зайнятості становила 65,4 тисячі, в тому числі: для робітників – 27,6 тис., для службовців – 28,0 тис. та 9,8 тис. – для осіб, які не потребують спеціальної підготовки. Найпопулярнішими професіями, на які сьогодні є попит, є професії висококваліфікованих робітників – слюсарів, токарів, електрогазозварників, водіїв, кухарів, продавців та інших представників робочих професій. Мають попит фахівці з високим рівнем кваліфікації, топ-менеджери, а також економісти, лікарі, бухгалтери, юристи з відповідним досвідом роботи [3].

Як бачимо, з осіб, що перебувають на обліку у центрах зайнятості України молодь складає 39%, що є досить високим показником. Якщо проаналізувати наявні вакансії, то 42,2% складають робітничі професії.

Проаналізуємо кадрову ситуацію у Чернігівській області. Згідно інформації Чернігівського обласного центру зайнятості на кінець 2009 року на обліку перебувало 17232 особи.

За прогнозами спеціалістів перебіг подій на регіональному ринку праці у наступні два роки буде зумовлений загальним соціально-економічним становищем у державі, а також впливом регіональних особливостей розвитку господарського комплексу області. В цих умовах реальним є скорочення неефективних робочих місць, продовження процесів вивільнення працівників.

Так, у 2010 році прогнозується вивільнення 4,6 тис. працівників – на 9,5% більше очікуваних обсягів 2009 року. Зокрема, в 2010 – 2011 роках ринок праці поповнять відповідно 38,3 тис. та 38,9 тис. не зайнятих трудовою діяльністю громадян – на 12-13 відсотків більше проти показника 2009 року, загальний ринок праці становитиме більше ніж 61 тисячу осіб щороку. На першому плані залишатиметься працевлаштування громадян. У 2010 році на вільні та новостворені робочі місця буде влаштовано 19 тисяч зареєстрованих у службі зайнятості громадян, з них 1,3 тис. осіб шляхом надання дотацій роботодавцям.

В той же час слід відмітити, що в області наявні вакансії по багатьох професіях. Так, сьогодні дефіцит кадрів спостерігається насамперед у пріоритетних галузях Чернігівської області – сільському господарстві, маслосироробній і молочної, деревообробній і паперово-целюлозній, хлібобулочній і кондитерській, швейній промисловості, будівництві, торгівлі тощо. Відповідно на ринку праці є постійна потреба у верстатниках деревообробних верстатів, столарях, рамниках, трактористах, водіях, електрогазозварниках, машиністах холодильних установок, слюсарях з ремонту сільськогосподарської техніки, кондитерах, кухарях, маслоробах, сироварах, швачках, кравцях, мулярах, штукатурах, малярах тощо. Повністю закрити вакансії, так би мовити, "готовими" безробітними за потрібними роботодавцям професіями неможливо. Тому значна увага буде приділятися організації професійного навчання та перепідготовки безробітних в напрямку максимального задоволення потреб роботодавців в робітничих кадрах. Наступного року планується надати нову спеціальність, перенавчити або підвищити кваліфікацію 3,6 тис. чол. Передбачається довести показник навчання на замовлення роботодавців до 90 – 95% від загальних обсягів навчання [3].

Аналіз кадрової ситуації в області свідчить, що наявна суттєва невідповідність між потребами виробництва у спеціалістах певної кваліфікації та надлишком спеціалістів зовсім інших професій. Ця проблема має, на наш погляд, кілька аспектів: по-перше, частина звільнених із виробництва людей із значним стажем роботи (люди середнього і старшого віку) звичайно будуть мати іншу професію. Відповідно, підготувати їх до іншої професії можна буде тільки за рахунок перепідготовки. По-друге, частина людей, які прийдуть до центру зайнятості будуть мати або незначний стаж роботи, або взагалі його не матимуть. Іншими словами, це будуть молоді люди, які тільки-но отримали професію або взагалі її не мають. Постає закономірне питання: що необхідно зробити, щоб молоді люди, а насамперед випускники шкіл, зразу обирали професії необхідні сьогодні, в іншому випадку їм необхідно буде перевчатися. А це втрата часу для молодої людини і коштів для держави. Звичайно, розв'язок даного питання досить складний. Починати його треба, на наш погляд, із діагностики професійних інтересів випускників школи. Оскільки саме професійні інтереси є одночасно мотивом і потребою діяльності. Звернуті на різні види професійної діяльності вони спонукають до оволодіння нею. Поряд з іншими формами мотивації, пов'язаними з перетворенням предмету діяльності, професійні інтереси за механізмами емоційного задоволення пов'язані не стільки з продуктом, або результатом діяльності, скільки з процесом.

На протязі 2009-2010 років на базі ряду загальноосвітніх шкіл м. Чернігова було проведено дослідження (Д. Пархоменко, М. Ховрич) спрямоване на визначення професійних інтересів та професійних намірів випускників шкіл. При дослідженні використовувались наступні методи: бесіди з учнями, написання та аналіз міні-творів учнів "Моє майбутнє", анкетування, диференційно-діагностичний опитувальник Климова. Використання такої кількості методів дозволяє стверджувати про достовірність отриманих результатів.

Дослідження проводилось на базі п'яти загальноосвітніх шкіл, респондентами виступили 220 учнів одинадцятого класу. Проаналізувавши результати дослідження, ми визначили професійну спрямованість учнів за типологією Г.І. Климова: людина – людина, людина – природа, людина – техніка, людина – художній образ, людина – знакова система. Результати дослідження в абсолютних величинах та відсотках приведені в табл. 1.

Таблиця 1

Професійна спрямованість учнів за типами професій

Тип професії	людина – людина		людина – природа		людина – техніка		людина – художній образ		людина – знакова система	
	чол.	%	чол.	%	чол.	%	чол.	%	чол.	%
К-сть учнів	85	38,6	20	9,1	45	20,4	50	22,8	20	9,1

Результати досліджень свідчать, що найбільша кількість учнів бажають оволодіти професіями типу "людина-людина" (38,6%), друге місце посідають професії типу "людина – художній образ" (22,8%), на третьому місці "людина-техніка" (20,4%).

Аналіз сучасного стану ринку праці Чернігівщини свідчить, що він потребує людей таких типів професій (табл. 2).

Таблиця 2

Потреба ринку праці за типами професій (%)

Тип професії	людина – людина	людина – природа	людина – техніка	людина – художній образ	людина – знакова система
к-сть у відсотках	11	12	48	9	20

Провівши кореляцію між професійною спрямованістю учнів за типами професій та потребами ринку праці, ми отримали наступний результат (табл. 3).

Таблиця 3

Кореляція між професійною спрямованістю випускників та потребами ринку праці (%)

Тип професії	людина – людина	людина – природа	людина – техніка	людина – художній образ	людина – знакова система
професійна спрямованість учнів	38,6	9,1	20,4	22,8	9,1
потреби ринку праці	11	12	48	9	20
різниця параметрів	27,6	2,9	27,6	13,8	10,9

Як свідчать дані експерименту, різниця за всіма типами професій досить значна. Причому бажання випускників і потреби ринку по двох позиціях "людина-людина" та "людина техніка" найбільш різняться і абсолютно протилежні: що потрібно ринку не сприймається учнями і навпаки.

В процесі експериментальної роботи ми також досліджували, в якій сфері господарства хотіли б працювати випускники за вибраною ними професією. Було запропоновано наступні позиції: інженерно-технічна, соціальна сфера, мистецтво, сфера послуг, найпростіші професії в будь-якій сфері, не визначено. Бажання учнів приведено в табл. 4.

Таблиця 4

Вибір випускниками майбутньої сфери діяльності (%)

Сфера діяльності	інженерно- технічна	соціальна	мистецтво	сфера послуг	найпростіші професії	не визначились
к-сть бажаючих	21	31	6	7	9	26

Звертають на себе увагу бажання працювати випускників у соціальній сфері. В той же час дуже багато (26%) взагалі не визначились із сферою застосування майбутньої професії, що може говорити про непереконливий професійний вибір або вибір випадковий майбутньої професійної діяльності.

В той же час розподіл професій по сферах з точки зору служби зайнятості виглядає наступним чином (табл. 5).

Таблиця 5

Розподіл вакансій по сферах зайнятості (%)

Сфера діяльності	інженерно- технічна	соціальна	мистецтво	послуги	найпростіші професії
розподіл (%)	44	17	7	21	11

Проведемо порівняння між бажаною сферою професійної діяльності випускників та наявністю вакансій (табл. 6).

Таблиця 6

Кореляція між бажаною сферою професійною діяльності випускників та наявними вакансіями на ринку праці (%)

Сфера діяльності	інженерно- технічна	соціальна	мистецтво	послуги	найпростіші професії	не визначились
к-сть бажаючих	21	31	6	7	9	26
розподіл на ринку праці	44	17	7	21	11	–
різниця параметрів	23	14	1	14	2	26

Висновок. Проведений аналіз ринку праці згідно даних державної служби зайнятості України та Чернігівської області, дослідження професійної спрямованості випускників шкіл дає можливість констатувати наступне:

1. У даний час внаслідок певних соціально-економічних причин певна частина людей працездатного віку вимушені бути зареєстровані у державній службі зайнятості. Значну частину безробітних складає молодь.

Промислові, сільськогосподарські, переробні, будівельні та ін. підприємства потребують спеціалістів робітничих професій, яких на даний час недостатньо, тому значна частина коштів державною службою зайнятості витрачається на організацію професійного навчання та перепідготовки безробітних в напрямку максимального задоволення потреб роботодавців в робітничих кадрах. В області наявний суттєвий дисбаланс між потребами виробництва у спеціалістах певної кваліфікації та надлишком спеціалістів інших професій.

2. Дослідження професійної спрямованості старшокласників свідчать, що найбільша кількість учнів бажають оволодіти професіями типу "людина-людина" (38,6%) та "людина – художній образ" (22,8%) в той час, як на ринку праці домінують потреби у професіях "людина – техніка" (48%). Порівняння потреб ринку і бажань учнів засвідчив повну протилежність, яка склала 27,6%. Аналіз вибору випускниками майбутньої сфери діяльності показав, що 31% хоче себе реалізувати у соціальній сфері. Порівняння бажань учнів з наявними вакансіями дало значні відмінності по інженерно-технічній сфері: потреби ринку переважають на 23%. В той же час 26% випускників взагалі не визначились.

Виходячи з результатів нашого дослідження можна зробити загальний висновок про необхідність активізації профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх школах різними суб'єктами цього процесу з метою формування більшого інтересу учнів до професій виробничої сфери необхідність у яких має потребу суспільство сьогодні.

N.O. Khovrich

PROBLEMS OF PROFESSIONAL ORIENTATION OF STUDENTS OF CITY SCHOOLS

A skilled situation is analysed in the Chernigivsciy region. The professional orientation of starshoclasniciv is explored and the desired spheres of their future activity are definite. Correlation is conducted between the necessities of region in shots and professional intentions of starshoclasniciv.

Key words: skilled policy, professional orientation, professional intentions of starshoclasniciv.

Література

1. Закон України Про державну службу зайнятості: Положення, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 1991 р. № 47 (зі змін., внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 29 квітня 1993 р. і від 4 вересня 1998 р.) //ЗП УРСР. – 1991. – № 6. – С. 50; 1993. – № 10. – С. 200; Праця і зарплата. – 1998. – № 9.
2. Закон України "Про зайнятість населення" // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1991. – № 14. – С. 170.
3. <http://www.dcz.gov.ua/>.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2010 р.